

Požární prevence v NP České Švýcarsko: jak nevylít vaničku i s dítětem

Tomáš Salov

Požár, který v létě 2022 zasáhl národní park České Švýcarsko a rozšířil se na plochu zhruba deseti čtverečních kilometrů, nastolil v období po jeho uhašení celou řadu společenských i odborných otázek, nakolik

je možné podobným událostem do budoucna předcházet a přitom současně nezciť národní parky jejich skutečnému účelu a poslání.

Správa národního parku výrazně zlepšila svou vybavenost pro případ požáru, schopnost s pořízenou výbavou pracovat zároveň klade vysoké nároky na obsluhující personál.
Foto Tomáš Salov

Společenská diskuse k tomuto tématu vedená v Česku měla živelný, často až vyhraněný charakter. Ohlédneme-li se za vyjádřeními některých respondentů oslovených rozličnými médii, pak divák, posluchač či čtenář často obdržel poselství, že problém spočívá v samotné podstatě národních parků jako území, kde příroda na převážné většině rozlohy dostává prostor pro rozvoj svých vlastních procesů, co nejméně narušovaných člověkem. Vnímání národních parků jako problému pak bylo rozšiřováno o další myšlenky, jak s nimi nakládat.

Společností tak zněly rozličné, někdy i poněkud krajní názory. Při volné interpretaci lze ze vznášených požadavků vybrat například ten, že lesy národních parků musí být na celé své rozloze v budoucnu uvedeny do takového stavu, aby byly v podstatě nehořlavé, že v nich musí být drasticky zredukováno množství tlejícího dřeva a lesní celky musí být fragmentovány hustou sítí cest vhodných pro těžkou hasičskou techniku. Ostatně do data redakční uzávěrky tohoto vydání časopisu mnohé z těchto myšlenek čekaly na své prosazení do reality našich dosud nejvíce chráněných přírodních celků, a to v podobě pozměňovacích návrhů k vládní novele zákona o ochraně přírody a krajiny, právě projednávané v Poslanecké sněmovně.

Zákony, pokud jde o požární prevenci, v případě lesů nijak nerozlišují, zda se jedná o běžné hospodářské lesy, nebo o chráněná území, jakými jsou národní parky. Zkušenost s rozsáhlým požárem za extrémních povětrnostních podmínek a v mimořádně náročném skalnatém terénu však Správu národního parku České Švýcarsko nevyhnutelně přivedla k hledání řešení, která při zachování účelu národního parku do budoucna výrazně sníží riziko opakování obdobné události. V průběhu tří let správa rozvinula celý soubor opatření, která jako funkční celek propojují konkrétní opatření v terénu národního parku, dohled nad jeho územím, připravenost a technickou vybavenost terénního personálu, spolupráci s třetími stranami i práci s veřejností.

Jedním z prvních preventivních kroků správy národního parku po požáru byly těžby souší a odvoz této dřevní hmoty z okolí lidských sídel a další důležité infrastruktury. Aby byla zajištěna přiměřenost těchto zásahů, zadala správa parku u Výzkumného ústavu pro lesní ekosystémy (IFER) zpracování studie řešící jejich minimální parametry na konkrétních lokalitách tak, aby účinně snižovaly rizika v případě požáru a současně byly k přírodnímu prostředí co

Možnost vstupu návštěvníků do národního parku je v závislosti na vyhlášeném stupni požárního nebezpečí omezoována. Za naprostou většinou požárů vzniklých v národním parku stojí nerespektování pravidel pro návštěvu chráněného území. Foto Tomáš Salov

nejcitlivější. Ačkoli se, pokud jde o rozlohy, nedjedalo o nestandardně velké plochy, byl jejich počet značný a s ohledem na často komplikovaný terén i povětrnostní podmínky v průběhu roku bylo možné těžby započaté v roce 2023 na některých místech dokončit až během roku 2024. Dalším krokem pak jsou výsadby dřevin na uvolněné plochy, a to takových, které v budoucnu budou mít v případě šíření ohně tlumivý účinek. Jedná se především o buky a duby. Tato umělá obnova lesa je v národním parku dnes spíše výjimkou a provádí se právě v bezprostředním okolí obcí či staveb.

Důležitým momentem pro rozvoj systému dalších opatření bylo zřízení pracovní pozice požárního preventisty při správě národního parku. Vznik této nové pozice byl umožněn díky navýšení počtu „tabulkových míst“ Ministerstvem životního prostředí, obsazena byla v druhém pololetí 2023. Činnost preventisty zahrnuje identifikaci možných zdrojů požárního rizika, návrhy a realizaci opatření pro jeho snížení, ale také koordinaci spolupráce s dalšími partnery, zejména s Hasičským záchranným sborem či jednotkami sborů dobrovolných hasičů.

Nový požární preventista nyní mohl navázat na opatření do té doby správou parku přijatých.

Vedle zmíněné studie Výzkumného ústavu pro lesní ekosystémy, jejíž realizace již byla v procesu, se v té době jednálo o hledání možností, jak zlepšit dostupnost hasební vody v terénu, který je na vodní zdroje přirozeně chudý. Nejschůdnější cestou se jevílo být umístění menších vodních nádrží na místa vybraná po konzultacích s Hasičským záchranným sborem. Takto umísťované nádrže nemohou najít uplatnění při likvidaci velkých požárů, mohou však být velmi užitečné ve chvíli, kdy lze hovořit o jejich počátečních stádiích. V současné době je takto na území národního parku rozmístěno třináct menších nádrží o objemu 1 000 litrů, tři velkoobjemové vaky o objemu 50 tisíc litrů a od roku 2025 další dva velkoobjemové vaky, jeden o objemu 70 tisíc a druhý o objemu 100 tisíc litrů vody. Obnovena byla také jedna stabilní nádrž o objemu 70 tisíc litrů vody, a to někdejší bazén vytesaný ve druhé polovině 19. století do skalního masivu poblíž loveckých chat Na Tokání.

Velkoobjemové vaky na vodu stojí za pozornost i v tom smyslu, že byly vyvinuty na základě specifikací hasičů lokální firmou se sídlem v Děčíně. Jedná se o poměrně unikátní řešení, které je dnes vlastníkem lesa dostupné při vynaložení přijatelných nákladů. Technologie se stala inspirací i obci Hřensko, která jeden vak o objemu

50 tisíc litrů rovněž pořídila a umístila ve své místní části Mezná, odkud se hasiči museli během velkého požáru v roce 2022 stáhnout právě i kvůli nedostatku hasební vody.

Národní park České Švýcarsko se může ohlídnout za poměrně dlouhou historií požárů. Od svého vzniku v roce 2000 do současné doby zde hořelo více než osmdesátkrát, přičemž příčinou naprosté většiny požárů byla lidská nekázeň, tedy nerespektování pravidel pro návštěvu národního parku. Pokud oheň nedetekovali přímo pracovníci národního parku, dostali se k němu, na základě ohlášení někým jiným, díky znalosti terénu vždy mezi prvními. I během hašení pak pracovníci parku byli vždy neodmyslitelnou podporou zasahujícím hasičům.

I proto správa národního parku považuje za důležité, aby zejména terénní pracovníci disponovali alespoň základní výbavou, která jim pomůže omezit rozvoj odhalených zahoření, nebo je dokonce zlikvidovat vlastními silami. V letním období jsou jejich služební vozidla standardně vybavena zásobou 25 litrů vody a kanystrem pro případné doplnění. Vybavenost terénního personálu významně posunulo vpřed rozšíření vozového parku o čtyřkolku s hasební nástavbou. Kromě vodní nádrže o objemu 300 litrů, čerpadel a hadic je vybavena řadou speciálních nástavců vhodných pro hašení různých druhů zahoření a dalšími pomůckami, včetně ochranných. Jejím výhodou jsou kompaktní rozměry, k ohni se dostane i v horších terénních podmínkách. V praxi se uplatnila již několikrát, včetně zhruba dvouhektarového požáru na vrchu Koliště v září 2023. V následujícím roce do výbavy terénních pracovníků přibyl i dron s termokamerou pro snadnější identifikaci horkých míst ve složitém terénu. Dron je využíván zejména pro informační podporu zasahujících hasičů.

Obsluha pořizovaného vybavení pochopitelně klade násobně vyšší nároky na personál. Musí být vyškolen a osvojit si praktickou obsluhu hasičského vybavení. V případě dronů pak nestačí jen umět s nimi létat, splněno musí být mnoho dalších podmínek, včetně složení pilotních zkoušek. Není zřejmě nutné rozepisovat, že udržování schopnosti pořízenou techniku obsluhovat představuje značný nárůst objemu vykonávané práce.

Pokud oheň již hoří, jsou jeho včasná detekce a určení přesné polohy zcela klíčové. Otázky, zda požár z léta 2022 mohl být zpozorován a ohlášen dříve, patřily v regionu k hojně diskutovaným. Ten byl ohlášen kolem sedmé hodiny

ranní. Na základě pozdější analýzy satelitních snímků pořizovaných v infračerveném spektru se prokázalo, že v lese hořelo již kolem půlnoci, a oheň tak měl čas se šířit. Tento poznatek mohl nezáměrně podnítit názory, že se o požáru již vědělo a z nějakého důvodu s ohlášením otálelo. Nic není pravdě vzdálenější, neboť stále ještě nežijeme v době, kdy by území bylo v reálném čase nepřetržitě sledováno z oběžných drah.

Zajistit rychlou a spolehlivou detekci ohně v tak komplikovaném skalnatém terénu, jakým je území národního parku České Švýcarsko, je netriviální problém. V dobách zvýšeného požárního nebezpečí jej správa parku pravidelně řeší monitorovacími hlídkami, složenými obvykle z podrobně instruovaného vlastního personálu. Úkolem hlídek je vystoupat za rozbřesku a za soumraku na určená vyvýšená místa a zkontrolovat území parku, zda z lesa někde nestoupá kouř. Pokud tomu tak je, pokusí se hlídka ve spolupráci určit místo a zdroj kouře. Pokud nelze vyloučit požár, přivolají hasiče. Tato personálně velmi náročná činnost byla správou parku v některých obdobích přenesena i na externí dodavatele. Od letošního roku správa ke včasné detekci případného požáru provozuje skutečně mocný nástroj, a to dvě dronové stanice umístěné v terénu. Jedná se o „dronové porty“ s ostrovním elektrickým systémem a silným internetovým připojením, odkud drony mohou vzlétnout a opět zde přistát. Operátoři je ovládají dálkově z počítačové stanice, po vzletu mohou volit mezi záběry z běžné kamery a záběry z kamery snímající v infračerveném spektru. Na rozdíl od lidských hlídek může obsluha dron přiblížit místům, odkud kouř stoupá a přesněji vyhodnotit situaci. Zde už se jedná o vysoce sofistikovanou výbavu, jejíž obsluha vyžaduje značnou odbornost a klade velké nároky na organizaci práce, zahrnující i držení pohotovostí. Obsluha kromě rutinních kontrol území musí být schopna s drony vzlétnout operativně, pokud podezření na mimořádnou situaci vyvstane mimo plánované monitorovací časy.

Nejsou to pracovníci správy národního parku, kdo požár fakticky hasí. Zkušenost s rozsáhlým požárem do oblasti přivedla velké množství hasičů z různých částí České republiky, v menší míře i z přilehlého Saska, pomineme-li letecké hašení prováděné s mezinárodní podporou. Pro hasiče zasahující v terénu byla – téměř doslovně – úskalím obtížná orientace v terénu, neznalost jeho povahy. Vystala nutnost zavádění hasičů na konkrétní lokality zaměstnanci a zaměstnankyněmi správy národního parku.

Mimochodem, jejich extrémnímu a prakticky nepřetržitému nasazení během tohoto konkrétního požáru se, bohužel, nedostalo téměř žádného společenského uznání.

Připravenost na mimořádné události v extrémně členitém přírodním prostředí národního parku lze získat jedině jeho postupným poznáváním. Správa národního parku maximálně vychází vstříc při pořádání hasičských cvičení. Důležité ovšem je, aby tato cvičení byla naplánována do méně citlivých období pro přírodu, v potaz je třeba brát i turistickou sezónu, případně dny, u kterých lze předpokládat velmi vysokou návštěvnost. Jednotky dobrovolných hasičů z obcí v okolí národního parku jsou aktivně podporovány k provádění kondičních jízd. Mohou si tak v praxi a s konkrétní technikou, kterou mají ve výbavě, ověřit průjezdnost cest a dostupnost konkrétních lokalit ležících v chráněném území. Polemika, zda byla cestní síť během velkého požáru dostatečně průjezdná či nikoli, vedla k několika závěrům. Po konzultacích s Hasičským záchranným sborem byla mírně rozšířena síť cest určených pro jednotky záchranného systému. Konzultace s hasiči jsou ostatně vedeny průběžně. Spolupráce s Hasičským záchranným sborem nově probíhá i na úrovni Rady NP České Švýcarsko, do které byl zástupce sboru jmenován.

Pro celou cestní síť, tedy i pro cesty, které primárně pro jednotky záchranného systému určené nejsou, byly interní směrnici stanoveny intervaly kontrol, v rámci kterých jsou v případě potřeby také odstraněny stromy spadlé nebo pádem bezprostředně hrožící. V neposlední řadě byla provedena kategorizace cest podle druhu techniky, pro které jsou sjízdné. Tuto kategorizaci má k dispozici jak hasičský záchranný sbor, tak i jednotky dobrovolných hasičů, a to i prostřednictvím speciálně vyvinuté aplikace pro chytré mobily, tablety či počítače. Aplikace obsahuje celé spektrum praktických informací pro vedení zásahu na území národního parku České Švýcarsko. Kromě kategorií cest v ní hasiči vidí zdroje vody, směry, jakými mají po cestách jezdit, aby předešli zdržením kvůli nemožnosti vzájemně se vyhnout, místa, kam je možné techniku odstavit, kde se lze otočit i s velkými vozy a podobně.

Připravenost na vznik a boj s požárem je v krajině náchylné k prosychání velmi důležitá. Ideální je ovšem stav, kdy požár vůbec nevznikne. Přirozených příčin vzniku ohně je v Českém Švýcarsku velmi málo. V úvahu přichází takřka jedině blesk. Ostatní příčiny již lze spojit s lidskou činností. Statistiky ukazují, že nejčastější příčinou požáru, pokud ji bylo možné stanovit,

bylo rozdělování ohně v lese, kouření či odpařování zábavní pyrotechniky. I proto je nezbytné prevenci zaměřit také směrem k návštěvnické veřejnosti. Správa národního parku České Švýcarsko, která je od 1. ledna 2024 současně orgánem státní správy lesa pro území národního parku, proto zavedla formou opatření obecné povahy dynamický režim řízení vstupu návštěvníků do lesa, a to v závislosti na stupni výstrahy před požárním nebezpečím vydávaném Českým hydrometeorologickým ústavem.

To v praxi znamená, že – není-li vydána ČHMÚ žádná výstraha – pro návštěvníky národního parku platí běžná pravidla, včetně obecně známých zákazů kouření či používání otevřeného ohně. Mohou se pohybovat všude, kde je to dovolené. Pokud ČHMÚ vydá výstrahu z důvodu dosažení nízkého stupně požárního nebezpečí, dochází automaticky k omezení vstupu do národního parku v nočních hodinách. Správa parku přitom vychází ze zkušenosti, že množství požárů bylo způsobeno právě v souvislosti s nelegálním nocováním v národním parku, kdy si nocující současně rozdělali oheň. Při vyhlášení výstrahy kvůli vysokému stupni požárního nebezpečí pak noční zákaz vstupu doplňuje ještě omezení možnosti pohybu po národním parku, a to výhradně na značené turistické trasy. Toto opatření má za cíl zúžit prostor, na kterém by k zahoření mohlo dojít, na nezbytné minimum.

O tom, jaká pravidla jsou právě v platnosti, informují návštěvníky ukazatele stupně požárního rizika umístěné na 48 vstupních místech do národního parku. Aktuálně platná pravidla jsou současně komunikována prostřednictvím sociálních sítí, médií a internetových stránek.

Na nutnost dodržovat pravidla, včetně těch o rozdělování ohně či kouření, je veřejnost prostřednictvím různých médií a nosičů informací oslovoována průběžně během celého roku, nezávisle na ročním období či aktuální hloubce sucha. Jako spouštěče mediálních sdělení standardně slouží informace o pořízení nového vybavení, zprávy o hasičských cvičeních, nálezích ohnišť stráží přírody, což je jev, který je hojný zejména v lesích ležících mimo národní park na území CHKO Labské pískovce, nebo přehledy o výsledcích společných hlídek strážců přírody s Policií ČR.

Společné hlídky policistů a strážců jsou prováděny v průběhu roku několikrát. Jsou reakcí na exponované návštěvní dny, kdy současně dochází k častému porušování pravidel pro návštěvu chráněných území. K postihování nelegálního

Spolupráce s hasiči patří ke klíčovým činnostem při prevenci rozsáhlých požárů. V krajině přirozeně chudé na vodní zdroje je často nutné přikročit ke kreativním řešením. Na snímku na míru vyvinutá vzdouvací přepážka pro malé vodní toky. Foto Tomáš Salov

jednání některých návštěvníků pochopitelně dochází průběžně. Práci strážce přírody napomohlo její personální posílení v roce 2023, kdy byl počet profesionálních strážců přírody navýšen ze sedmi na deset. Při dohledu nad územím je jim významnou pomocí i práce dobrovolných strážců přírody, jichž je v regionu aktivních zhruba deset. Je vhodné podotknout, že rozloha národního parku České Švýcarsko činí 80 čtverečních kilometrů, ke kterým je dobré připočítat dalších 240 čtverečních kilometrů chráněné krajinné oblasti Labské pískovce.

Klíčem k zavádění souboru preventivních opatření byly po požáru v létě 2022 nejprve prvotní analýzy příčin vzniku a šíření požáru, dále pak rozborů či připomínky ze strany Hasičského záchranného sboru nebo obcí v regionu Českého Švýcarska. Postupně se podařilo uchopit celou problematiku systematictěji. Požární prevence a opatření k udržení prostupnosti území národního parku pro složky záchranného systému je dnes ukotvena v Zásadách péče o národní park České Švýcarsko pro období 2025 až 2041. Ty byly Ministerstvem životního prostředí uvedeny v účinnost k 1. lednu 2025. Podstatné je, že se tak stalo na základě široké shody v Radě národního parku České Švýcarsko, která je přijala jednomyslně hlasy všech přítomných členů, za nadpoloviční účasti zástupců obcí i zástupce Hasičského záchranného sboru ČR.

Zásady péče o národní park obsahují i záměr vypracování Studie zdolávání požárů na území národního parku České Švýcarsko. Ta mohla být zástupcům obcí, hasičů i členům rady národního parku postupně prezentována během června letošního roku. Poskytuje solidní základ pro další rozvoj požární prevence, a to v širších souvislostech, neboť obsahuje doporučení jak pro správu národního parku, tak i pro třetí strany, včetně obcí v okolí národního parku nebo vlastníky nemovitostí v blízkosti lesa. Pro účinnou ochranu před vznikem a případným šířením ohně je zapotřebí koordinované spolupráce všech.

Preventivní opatření proti vzniku a šíření ohně v přírodním prostředí jsou dnes na území národního parku České Švýcarsko na bezprecedentně vysoké úrovni, zdaleka přesahující jakákoli zákonná nařízení. Je ovšem třeba mít na paměti, že se jedná o komplex opatření lokálního charakteru, navíc realizovaný pouze jedním vlastníkem lesa. Nelze v žádném případě vycházet z předpokladu, že se požární rizika týkají pouze zvláště chráněných území. Mají-li být rizika vyplývající z případného požáru v přírodním prostředí snížena na minimum, musí se na prevenci podílet všichni a současně všichni musí být, v rámci vlastních povinností a kompetencí, připraveni a vybaveni ke splnění svých úloh v případě, že k požáru dojde. ■